

МОВАЗНАЎСТВА
LINGUISTICS

УДК 811.161.3'37

Поступила в редакцию 19.04.2016

Received 19.04.2016

А. А. Ларыёнава

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі,
Мінск, Рэспубліка Беларусь*

**ЛІНГВІСТЫЧНЫ СТАТУС КАТЭГОРЫІ ПЭЎНАСЦІ/НЯПЭЎНАСЦІ
Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ**

Статья посвящена исследованию статуса категории определенности/неопределенности в лингвистике. Выявляется междисциплинарный характер данной категории, которая рассматривается в философии, математике, социологии и др. Дается описание разных подходов к ее исследованию: теории актуализации, грамматики текста, референции, функциональной грамматики, кванторной теории. Выявляется статус категории определенности/неопределенности, которая в артиклевых языках квалифицируется как грамматическая, а в безартиклевых – как семантическая, функционально-семантическая, понятийная, контекстуальная, референциальная.

Ключевые слова: категория определенности/неопределенности, функционально-семантическое поле, семантическая категория, определенный и неопределенный артикли, функциональная грамматика.

A. A. Laryionava

*National Academy of Sciences of Belarus, Centre for Belarusian Culture, Language and Literature Research,
Minsk, Republic of Belarus*

**THE LINGUISTIC STATUS OF THE CATEGORY OF DEFINITENESS/INDEFINITENESS
IN THE BELARUSIAN LANGUAGE**

The article describes the status of the category of definiteness/indefiniteness in linguistics. This category is interdisciplinary. It is regarded in philosophy, mathematics, sociology, etc. There are different approaches to its study: the theory of actualization, the grammar of text, the functional grammar, the quantifier theory. The status of the category of definiteness and indefiniteness is grammatical in languages with articles. And this category is semantic, functional-semantic, conceptual, contextual and referential in languages without articles.

Keywords: category of definiteness/indefiniteness, functional-semantic field, semantic category, definite and indefinite articles, functional grammar.

Катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці мае міждысцыплінарны характар і разглядаецца рознымі навукамі. Так, у працах Л. Брылюэна даследуецца навуковая няпэўнасць у тэрмадынаміцы, статыстыцы, інфармацыі, у матэматычных тэарэмах і фізічных тэорыях, класічнай механіцы [1]. У. С. Гот, А. Д. Урсул разглядаюць катэгорыю пэўнасці/няпэўнасці ў сучаснай фізіцы, інфармацыі, тэорыі гульні, кібернетыцы як навуцы пра кіраванне [2]. У апошнія дзесяцігоддзі з'явіўся шэраг прац, прысвечаных даследаванню феноменаў пэўнасці/няпэўнасці ў эканоміцы [3; 4], праве [5], сацыялогіі [6] і інш.

У логіцы пэўнасць разглядаецца як адна з карэнных агульначалавечых рыс правільнага мыслення: «Пэўнасць – такая якасць правільнага лагічнага мыслення, якая сведчыць пра тое, што ў разважанні ўсе думкі пры паўторы ўжываюцца ў адным і тым жа вызначаным сэнсе, у іх укладваецца адзін і той жа дакладны, выразны змест, які адпавядае прадмету, з'яве» [7, с. 412].

Падобны пункт гледжання выказваўся яшчэ Арыстоцелем: «...сапраўды, мець не адно значэнне – гэта значыць не мець аніводнага значэння; калі ж у словах няма вызначаных значэнняў, тады

згублена ўсялякая магчымасць разважаць адзін з адным, а ў рэчаіснасці – і з самім сабой» [8, с. 64]. Гэта ідэя была развіта ў працах Г. Фрэге і Б. Расела, паводле якіх адно імя павінна адпавядаць аднаму прадмету [9; 10]. Глыбокую распрацоўку праблемы пэўнасці/няпэўнасці знаходзім у працах Гегеля. Няпэўнасць для Гегеля выступае як характарыстыка зыходнага паняцця, пазбаўленага спачатку ўсялякага зместу, усялякіх адрозненняў. Менавіта з чыстага быцця пачынаецца самаразвіццё абсалютнай ідэі, якая прадстаўляецца Гегелем як чыстая няпэўнасць. Затым няпэўнасць ператвараецца ў пэўнасць у выніку станаўлення, чыстае быццё ператвараецца ў наяўнае быццё, у існую пэўнасць ці якасць [11, с. 66]. У сучаснай філасофіі катэгорыя пэўнасці разглядаецца ва ўзаемасувязі з такімі катэгорыямі, як неабходнасць і выпадковасць, магчымасць і рэчаіснасць, прычына і следства і інш.

Такім чынам, катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці даследуецца цэлым шэрагам навук і набывае міждысцыплінарны характар. Кожная галіна ведаў дапаўняе агульную карціну прадстаўлення дадзенай катэгорыі.

У лінгвістыцы катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці разглядаецца як у артыклевых, так і ў безартыклевых мовах у дыяхраніі і ў сінхраніі. Існуюць розныя падыходы даследавання пэўнасці/няпэўнасці: квантарная тэорыя, тэорыя актуалізацыі, граматыкі тэксту, рэферэнцыі, функцыянальнай граматыкі. У навуковай літаратуры дадзеная катэгорыя разглядаецца як граматычная, тэкстуальная, кантэкстуальная, семантычная, семантыка-граматычная, функцыянальна-семантычная.

Даследаванні пэўнасці/няпэўнасці ў артыклевых мовах. Традыцыйна паняцце *пэўнасць/няпэўнасць* разглядалася ў артыклевых мовах, дзе ёсць граматычны паказчык дадзенай катэгорыі – артыкль. Існуюць некалькі трактовак дадзенай катэгорыі. Адна з іх заснавана на прынцыпе вылучэння з мноства. Так, О. Бехагель кажа пра тое, што няпэўны артыкль вылучае прадмет з мноства роўных яму па родзе. У. Я. Проп бярэ дадзены прынцып за аснову апісання абодвух артыкляў: «Калі няпэўны артыкль пазначае прадмет на фоне мноства роўных яму, то пэўны пазначае прадмет, магчымы па-за гэтым фонам, г. зн. пазначае некаторае адзінства без атачальнага яго мноства» [12, с. 232].

Колькасны падыход прадстаўлены ў працах, прысвечаных пытанням машыннага перакладу і камп'ютарнай лінгвістыкі. І. Бранд для таго, каб усталяваць алгарытм для перакладу нямецкай артыклевой апазіцыі на рускую мову, зыходзіць з колькаснай характарыстыкі пэўнасці/няпэўнасці. Па словах аўтара, пэўны артыкль пазначае, што дадзены аб'ект існуе толькі адзін раз ці што ў дадзенай сітуацыі няма іншых падобных яму; няпэўны артыкль пазначае, што маецца на ўвазе толькі адзін аб'ект з некалькіх магчымых. Няпэўны артыкль вылучае штосьці, пэўны ж пазначае тое, што было ўжо вылучана.

Наступная трактоўка пэўнасці/няпэўнасці звязана перш за ўсё з працамі Ш. Балі і Г. Гіёма, у якіх знайшла адлюстраванне **тэорыя актуалізацыі**, ці канкрэтызацыі. Паказчыкі пэўнасці/няпэўнасці разглядаюцца як актуалізатары, якія ператвараюць адзінкі мовы ў адзінкі маўлення. Пры дапамозе актуалізатараў віртуальнае паняцце пераводзіцца ў актуальнае ў маўленні [12, с. 233].

Падобны пункт гледжання развіваюць Т. В. Строева і Л. Р. Зіндэр. Яны ўключаюць паняцце пэўнасці/няпэўнасці ў больш агульную катэгорыю суаднесенасці назоўніка: «Калі назоўнік будзе абазначаць дадзены, пэўны ў адпаведнай сітуацыі прадмет (ці з'яву), то ён будзе ўжывацца ў разрадзе пэўнай суаднесенасці. Калі назоўнік абазначае прадмет ці з'яву, якія суадносяцца ў дадзенай моўнай сітуацыі з адным, адвольна выбраным альбо любым членам шэрагу падобных прадметаў ці з'яў, то ён ужываецца ў разрадзе няпэўнай суаднесенасці» [13, с. 79].

З развіццём **граматыкі тэксту** цікавасць лінгвістаў засяроджваецца на ролі, якую адыгрывае пэўнасць/няпэўнасць у структуры тэксту. Напрыклад, Х. Вайнрых разглядае артыклі з пункта гледжання арганізацыі тэксту. Ён характарызуе няпэўны артыкль як сігнал, які накіроўвае ўвагу слухача на інфармацыю, якая ідзе за ім. Пэўны артыкль характарызуецца як сігнал, які адсылае адрасата да папярэдняй інфармацыі [14, с. 103].

В. І. Маскальская падкрэслівае, што разгляд катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці з пазіцый граматыкі тэксту дазваляе глыбей зразумець сутнасць і прызначэнне яе ў мове. Катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці абслугоўвае не сказ-канструкт, віртуальны сказ, а сказ-выказванне ці тэкст і з'яўляецца, такім чынам, катэгорыяй не сказа, а тэксту: «Пэўны артыкль служыць для адрасата інструкцыяй,

якая сведчыць, што гаворка ідзе менавіта пра той з прадметаў дадзенага класа, пра які ведаюць і той, хто гаворыць, і той, хто слухае. Супрацьлеглым сігналам служыць няпэўны артыкль. З дапамогай яго гаворачы дае адрасату зразумець, што ён мае на ўвазе прадмет, невядомы слухачу» [14, с. 105].

У аснове сучаснай **тэорыі рэферэнцыі** ляжаць ідэі дэнатацыі Б. Расела. П. Стросан, гаворачы пра ідэнтыфікуючую рэферэнцыю, адзначае, што калі людзі гавораць адзін з адным, то яны звычайна маюць агульны фонд ідэнтыфікуючых ведаў пра пэўныя прадметы: «Вельмі часта гаворачы ведае альбо мяркуе, што прадмет, які ён ведае, вядомы таксама і тым, хто яго слухае. На падставе гэтага ведання ён можа выказаць жаданне паведаміць аб гэтым прадмеце нейкі факт, пры гэтым ён будзе ўжываць выражэнне, якое лічыць найбольш падыходзячым, каб выразіць, пра які іменна з прадметаў, у адносінах якіх слухачы валодаюць ідэнтыфікуючымі ведамі, ён гаворыць» [14, с. 105].

Такім чынам, у артыклевых мовах даследаванні катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці грунтуюцца, перш за ўсё, на выяўленні семантыкі і функцый пэўнага і няпэўнага артыкляў як граматычных паказчыкаў дадзенай катэгорыі. Катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці разглядаецца даследчыкамі з пазіцый колькаснага падыходу, ці вылучэння з мноства (О. Бехагель У. Я. Проп, І. Бранд), тэорыі актуалізацыі, ці канкрэтызацыі (Ш. Балі і Г. Гіём), рэферэнцыі (В. І. Маскальская, П. Стросан), граматыкі тэксту (Х. Вайнрых).

Даследаванні пэўнасці/няпэўнасці ў безартыклевых мовах. У безартыклевых мовах спецыфічных сродкаў, якія стабільна і абавязкова выступаюць для выражэння значэнняў пэўнасці/няпэўнасці, няма. Тым не менш катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці выяўляецца сукупнасцю разнастайных моўных сродкаў [12, с. 241].

У польскім мовазнаўстве катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці прысвечаны цэлы шэраг прац [15–21]. Нягледзячы на шырокую распрацаванасць дадзенай тэмы, няма адзінага меркавання ў разуменні гэтай катэгорыі і сродкаў яе выражэння. Даследаванні катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці ў польскім мовазнаўстве праводзіцца ў двух асноўных кірунках. Першы звязаны з тэорыяй рэферэнцыі П. Стросана. Дадзены кірунак прадстаўляе З. Тапаліньска. Яна засяроджвае ўвагу на намінацыянальнай групе, у рамках якой апісвае лексічныя сродкі выражэння пэўнасці/няпэўнасці. Паводле яе тэрміналогіі, катэгорыя *wyznaczości/nie-wyznaczości* ‘пэўнасці/няпэўнасці’ ўяўляе семантычную катэгорыю, якая абслугоўвае іменную групу [16].

Другі кірунак даследаванняў катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці ў польскай мове адносіцца ў большай ступені да лагічнай квантыфікацыі, звязанай з тэорыяй дэскрыпцыі, вядомай з прац Б. Расела. Прадстаўнікамі гэтага кірунку з’яўляюцца Р. Гжэгарчыкова, В. Касеска-Ташэва.

В. Касеска-Ташэва апісвае ўзровень сказа, у якім аналізуюцца намінацыянальныя і вербальныя сродкі. Даследчык прымае семантычную аснову выражэння катэгорыі. Семантыку пэўнасці/няпэўнасці В. Касеска-Ташэва разглядае з пункта гледжання квантарнай мадэлі апісання. Яна развівае тэорыю моцных і слабых квантыфікацыяўных значэнняў, дэталёва аналізуе групу імёнаў і дзеясловаў [21, с. 29–30]. Даследчык разглядае катэгорыю пэўнасці/няпэўнасці як катэгорыю сказа, якая пазначае аб’ём інфармацыі, што змяшчаецца ў сказе: няпэўны (экзістэнцыяльны, ці агульны) альбо пэўны (адзінкавы).

У рускім мовазнаўстве катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці разглядалася многімі даследчыкамі.

А. А. Рэфармацкі адзначае, што катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці вельмі важная для граматыкі рамана-германскіх моў і выражаецца ў гэтых мовах з дапамогай пэўных і няпэўных артыклей, але гэта не значыць, што «рускія не могуць мець у свядомасці гэтых значэнняў, яны толькі выражаюць іх лексічна» [22, с. 259].

Адзінага меркавання наконт статусу дадзенай катэгорыі ў рускім мовазнаўстве таксама няма. Даследчыкі кваліфікуюць дадзеную катэгорыю як кантэкстную, кантэксталагічную [23, с. 16]; камунікацыйную, кантэкстуальную [24, с. 85]. Некаторыя даследчыкі выказваюць меркаванне пра тое, што пэўнасць і няпэўнасць у рускай мове з’яўляюцца самастойнымі палямі [26, с. 78] альбо мікрапалямі [26, с. 13]. Існуе вузкі падыход да разгляду катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці. Напрыклад, Ю. Б. Смірноў абмяжоўвае сферу дзеяння пэўнасці/няпэўнасці класам канкрэтных назоўнікаў, якія абазначаюць родавыя паняцці, прычым толькі ў тых выказваннях, дзе назоўнікі выступаюць у прыватнай прадметнай суаднесенасці і ўжываюцца ў складзе іменных груп, якія

назваюцца канкрэтнымі. Даследчык лічыць, што пры шырокім падыходзе немагчыма звязаць з гэтай катэгорыяй вельмі шырокі набор сродкаў самых розных узроўняў (інтанацыя, парадак слоў, сродкі выражэння мадальнасці і г. д.). Ён лічыць, што «ад такога расшырэння гэта катэгорыя становіцца зусім аморфнай» [27, с. 8]. Аднак, як заўважае А. У. Бандарка, гэтае поле выходзіць далёка за межы групойкі палёў з прадметным ядром, бо яно цесна звязана з палямі якаснасці і колькаснасці, якія ахопліваюць як прыкметы, так і субстанцыі, а таксама дзеянні [28, с. 41].

Функцыянальны падыход да апісання катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці ўпершыню выкарыстаў І. І. Рэўзін. Ён апісаў палявую будову пэўнасці/няпэўнасці, прадстаўляючы гэтае поле як сукупнасць лексічных і граматычных сродкаў, якія маюць, як правіла, і іншыя функцыі [29, с. 237].

Уяўляе цікавасць даследаванне І. І. Рэўзіна займенніка-артыкля ў гаворцы сяла Олтуш Брэсцкай вобласці. У рабоце даследчык, прааналізаваўшы матэрыял, які быў сабраны падчас Палескай экспедыцыі 1936 года, адзначае, што ў гаворцы маецца шмат прыкладаў ужывання займенніка *то, та* ў кантэкстах, якія нагадваюць ужыванне прэпазітыўнага артыкля ў заходне-еўрапейскіх мовах. Аднак гэты займеннік не набывае статус артыкля, бо не адпавядае ўсім патрабаванням для гэтага статусу. Так, ён можа прапускацца, хаця яго выкарыстанне амаль з'яўляецца нормай. Як правіла, займеннік выкарыстоўваецца ў прэпазіцыі, але сустракаюцца кантэксты, дзе няма дакладнай лакалізаванасці і г. д. Такім чынам, даследчык робіць вынік, што займеннік *то* ў гаворцы сяла Олтуш займае прамежкавае становішча і мае статус займенніка-артыкля [29, с. 216].

В. Гладроў разглядае пэўнасць/няпэўнасць як семантычную катэгорыю, якая адлюстроўвае ступень інфармаванасці слухача гаворачым пра названы імем аб'ект рэчаіснасці, і разам з тым як поле, якое ахоплівае разнастайныя фармальныя сродкі, што служаць для выражэння паказаных адносін. Як адзначае В. Гладроў, функцыянальна-семантычнае поле пэўнасці/няпэўнасці ўяўляе сабою «функцыянальнае ў сваёй аснове адзінства, якое ўтвараецца моўнымі адзінкамі розных узроўняў» [12, с. 241].

Пэўнасць/няпэўнасць разглядаецца таксама ў аспекце тэорыі рэфэрэнцыі. Н. Д. Аруцюнава вызначае паняцце рэфэрэнцыі як «адносіны актуалізаванага імені ці іменнай групы, уключанай у маўленне, да аб'ектаў рэчаіснасці» [30, с. 6]. А. В. Падучава вылучае тры рэфэрэнтныя статусы іменнай групы: пэўны, слабая пэўны і няпэўны для гаворачага. Для пэўнай іменнай групы характэрна пэўнасць аб'екта для гаворачага і для слухача. Слабая пэўнасць характарызуецца пэўнасцю толькі для гаворачага, а няпэўная – няпэўнасцю і для гаворачага, і для слухача [31, с. 87].

Пры вызначэнні пэўнасці/няпэўнасці А. Д. Шмялёў зыходзіць з паняцця *індывідуалізуючай прыкметы* – прыкметы аб'екта, які ўжо быў згаданы ў тым ці іншым выказванні, калі ён вядомы адрасату маўлення і пры тым гэты адрасат ведае, што ніхто іншы не валодае гэтай прыкметай. Згодна з гэтым А. Д. Шмялёў дае наступную трактоўку катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці: іменная група з'яўляецца пэўнай, калі яе рэфэрэнт валодае «нетрывіяльнай індывідуалізуючай прыкметай». У супрацьлеглым выпадку іменная група з'яўляецца няпэўнай [32, с. 271].

У беларускім мовазнаўстве катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці фактычна не даследавалася. У працах выкарыстоўваюцца розныя намінацыі дадзенай катэгорыі: *катэгорыя азначальнасці/неазначальнасці* [33, с. 306–307, 34, с. 17] і *катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці* [35, с. 179, 36, с. 137]. Б. А. Плотнікаў адзначае, што «...катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці з'яўляецца граматычнай у нямецкай, англійскай, французскай мовах, дзе яна абавязкова выражаецца ў назоўнікаў пры дапамозе артыкляў, у беларускай мове не належыць да граматычнай, таму што яна не абавязкова суправаджае назоўнікі...» [35, с. 179].

В. І. Рагаўцоў заўважае, што «для славянскіх моў, за выключэннем балгарскай і македонскай, катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці не характэрна. Ёй адпавядае паняццевае катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці, якая перадаецца лексічна». Пры гэтым ён прыводзіць наступныя сродкі яе выражэння: словы *гэты, любы, усякі, нейкі*; а таксама *пэўна, канкрэтны* і інш. [36, с. 137].

У вучэбных дапаможніках па філасофіі пры вызначэнні катэгорыі якасці і колькасці аўтары таксама карыстаюцца тэрмінамі *пэўнасць* і *няпэўнасць*: «Якасць – гэта філасофская катэгорыя, якая вызначае неаддзеленую ад быцця аб'екта істотную *пэўнасць*, цэласнасць праз адзінства

агульных і спецыфічных уласцівасцей. Якасць – гэта ўнутраная *пэўнасць* прадмета, якая ўказвае на яго межы» [37, с. 211–212].

Я. Волкава звяртае ўвагу на тое, што тэрміны *няпэўныя/неазначальныя займеннікі і пэўныя-няпэўныя/азначальныя-неазначальныя артыклі* не ўпарадкаваны і ва ўжыванні тэрмінаэлементаў *неазначальны і няпэўны* ў складзе шматкампанентных тэрмінаў няма паслядоўнасці. Даследчык заўважае, што ў акадэмічных граматыках выкарыстоўваецца тэрмін *няпэўныя займеннікі*. Але ў школьных падручніках і дапаможніках, беларускіх граматыках замежных моў мы сустракаем тэрмін *неазначальныя*, што «высвечвае сістэмную праблему ў мовазнаўчай тэрміналогіі» [38, с. 267].

Пры вызначэнні тэрміна артыкль як граматычнага паказчыка катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці таксама найбольш лагічным з'яўляецца выкарыстанне тэрмінаў *пэўны і няпэўны*. Згодна з данымі слоўніка лінгвістычных тэрмінаў, «артыкль – службовае слова ў некаторых мовах, якое паказвае на род, перадае значэнне пэўнасці і няпэўнасці назоўніка. Артыкль *няпэўны* ўжываецца пры назве невядомага прадмета, названага ўпершыню, калі неабходна паказаць, толькі да якога класа прадметаў ён належыць. Артыкль *пэўны* ўжываецца, калі ідзе гаворка пра назву вядомага прадмета, канкрэтнага, які выдзяляецца з класа аднародных прадметаў» [39, с. 22]. Так, мы лічым найбольш паслядоўным выкарыстанне тэрмінаў *катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці, няпэўныя займеннікі, пэўны і няпэўны артыклі*.

Такім чынам, катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці мае міждысцыплінарны характар. У лінгвістыцы існуе некалькі падыходаў для яе даследавання: колькасны падыход, тэорыя актуалізацыі, тэорыя граматыкі тэксту, тэорыя рэфэрэнцыі, тэорыя функцыянальнай граматыкі.

У артыклевых мовах катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці мае граматычны статус. У безартыклевых мовах няма спецыяльнага граматычнага паказчыка для выражэння дадзенай катэгорыі. Тым не менш яна выражаецца імпліцытна з дапамогай разнастайных моўных сродкаў. Рознымі даследчыкамі катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці разглядаецца як кантэкстная, камунікатыўная, тэкставая, рэфэрэнцыяльная, паняццёвая, семантычная, функцыянальна-семантычная.

Функцыянальна-семантычная катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці не з'яўляецца замкнёнай структурай і выяўляецца сукупнасцю сродкаў розных ўзроўняў (акцэнтна-прасадыхных, лексічных, марфалагічных, сінтаксічных), якія служаць для выражэння семантыкі пэўнасці/няпэўнасці. Разам з тым пэўнасць/няпэўнасць уяўляе сабой функцыянальна-семантычнае поле поліцэнтрычнага тыпу, якое мае два цэнтры: акцэнтна-прасадыхны, які прадстаўлены фразавым націскам і парадкам слоў, і цэнтр займеннікавых дэтэрмінатываў, які ўключае няпэўныя і ўказальныя займеннікі. Пэрыферыю складаюць лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя сродкі.

Менавіта з гэтых пазіцый, на нашу думку, павінна даследавацца катэгорыя пэўнасці/няпэўнасці і ў беларускай мове, што дазволіць найбольш дакладна вызначыць яе статус і месца сярод іншых семантычных катэгорый, а таксама даследаваць сродкі яе выражэння.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Бриллюэн, Л. Научная неопределенность и информация / Л. Бриллюэн. – М., 1966. – 271 с.
2. Готт, В. С. Определенность и неопределенность как категория научного познания / В. С. Готт, А. Д. Урсул. – М., 1971. – 64 с.
3. Сафиуллина, Р. Т. Неопределенность экономической среды и поведение экономических объектов: автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.01 / Р. Т. Сафиуллина; Ин-т экономики, управления и права. – Йошкар-Ола, 2003. – 32 с.
4. Бондаренко, Н. А. Определенность и предсказуемость как фактор стабильности гражданского законодательства РБ / Н. А. Бондаренко // Гос. регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйства: материалы 6-й науч.-практ. конф. (22–23 апр. 2010 г.): сб. ст. в 2 ч.; редкол.: С. А. Пелих [и др.]. – М., 2010. – Ч. 2. – С. 76–80.
5. Калашникова, Э. Л. Неопределенность налоговой обязанности: финансово-правовой аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Э. Л. Калашникова. – М., 2008. – 18 с.
6. Веселкова, В. Л. Определенность и неопределенность в социальном познании: автореф. дис. ... канд. филос. наук: 09.00.11 / В. Л. Веселкова; Мордовский гос. ун-т им. Н. П. Огарева. – Саранск, 2006. – 31 с.
7. Кондаков, Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М., 1975. – 720 с.
8. Аристотель. Метафизика / Аристотель. – М., 1934. – 448 с.
9. Фреге, Г. Логические исследования / Г. Фреге. – Томск, 1997. – 128 с.
10. Рассел, Б. Философия логического атомизма / Б. Рассел. – Томск, 1999. – 192 с.

11. Гегель, Г. В. Ф. Сочинения. Том V / Г. В. Ф. Гегель. – М., 1937. – 715 с.
12. Гладров, В. Семантика и выражение определенности/неопределенности / В. Гладров // Теория функциональной грамматики: Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива. Определенность/неопределенность / В. Гладров. – РАН, Ин-т лингвист. исслед.; под ред. А. В. Бондарко. – СПб., 1992. – С. 232–265.
13. Зиндер, Л. П. Современный немецкий язык : теорет. курс : учеб. для пед. ин-тов и фак. иностр. яз. / Л. П. Зиндер, Т. В. Строева. – М., 1957. – 420 с.
14. Москальская, О. И. Грамматика текста (пособие по грамматике немецкого языка для ин-тов и фак. иностр. яз.): учеб. пособие / О. И. Москальская. – М., 1981. – 183 с.
15. Grzegorzczukowa, R. Wykładniki kwantyfikacji w polskim zdaniu / R. Grzegorzczukowa // Z polskich Studiów slawistycznych. – Warszawa, 1972. – Seria 4, Językoznawstwo. – S. 13–19.
16. Topolińska, Z. Struktura słowiańskiej frazy nominalnej / Z. Topolińska // Z polskich studiów slawistycznych. – Warszawa, 1972. – Seria 4, Językoznawstwo – S. 47–54.
17. Karolak, S. O pojęciach określoności i nieokreśloności / S. Karolak // Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw. – Warszawa, 2001. – S. 315–335.
18. Karolak, S. O kategorii określoności w językach rodzajnikowych i nierodajnikowych / S. Karolak // Studia Slavica. – Warszawa, 2002. – № VI. – S. 131–139.
19. Koseska-Toszewa, V. Semantyczne aspekty kategorii określoności–nieokreśloności (na materiale z języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego) / V. Koseska-Toszewa. – Wrocław, 1982. – 234 s.
20. Koseska-Toszewa, V. Kategoria określoności-nieokreśloności a kwantyfikacja na gruncie języka naturalnego / V. Koseska-Toszewa // Od kodu do kodu. – Warszawa, 1986. – S. 43–51.
21. Roszko, R. Semantyczna kategoria określoności-nieokreśloności w języku litewskim: w zestawieniu z językiem polskim / R. Roszko. – Warszawa, 2004. – 370 s.
22. Реформатский, А. А. Введение в языкознание / А. А. Реформатский. – М., 1960. – 431 с.
23. Папенкова, Т. А. Текстуальное функционирование местоимений в современном русском литературном языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Т. А. Папенкова; Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена. – Л., 1973. – 25 с.
24. Алехина, М. И. Определенность-неопределенность предмета как контекстуальная категория / М. И. Алехина // Русский язык в школе. – 1974. – № 5. – С. 81–85.
25. Николаева, Т. М. Теория функциональной грамматики как представление языковой данности / Т. М. Николаева // Вопросы языкознания. – 1995. – № 1. – С. 68–79.
26. Ларина, О. А. Универсальное и национальное в ФС категории О/НО (в сфере имени): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / О. А. Ларина; Орловский гос. ун-т. – Орел, 2006. – 21 с.
27. Смирнов, Ю. Б. Семантика и функционирование местоименных слов со значением неопределенности в современном русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Ю. Б. Смирнов. – Л., 1985. – 19 с.
28. Бондарко, А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / А. В. Бондарко. – М., 2003. – 207 с.
29. Ревзин, И. И. Структура языка как моделирующей системы / И. И. Ревзин. – М., 1978. – 278 с.
30. Арутюнова, Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – М., 2007. – 382 с.
31. Падучева, Е. В. Высказывание и его соотносительность с действительностью. Референциальные аспекты семантики местоимений / Е. В. Падучева. – М., 2002. – 287 с.
32. Шмелев, А. Д. Определенность/неопределенность в аспекте теории референции / А. Д. Шмелев // Теория функциональной грамматики: Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива. Определенность/неопределенность / А. Д. Шмелев. – РАН, Ин-т лингвист. исслед.; под ред. А. В. Бондарко. – СПб., 1992. – С. 266–277.
33. Саўко, М. У. Граматычная інтэрферэнцыя ў перакладзе (на матэрыяле перакладаў аўдыё-медыяльных тэкстаў з французскай мовы на рускую) / М. У. Саўко // Молодежь в науке – 2009: приложение к журн. «Весті Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі» (Серия гуманитарных наук): в 5 ч. – 2010. – Ч. 2. – С. 297–310.
34. Кароткая граматыка англійскай мовы / М. П. Васючэнка [і інш.], пад рэд. Л. Баршчэўскага. – Мінск, 2009. – 101 с.
35. Плотнікаў, Б. А. Агульнае мовазнаўства: вучэб. дапам. для філал. фак. ВНУ / Б. А. Плотнікаў. – Мінск, 1994. – 350 с.
36. Рагаўцоў, В. І. Уводзіны ў мовазнаўства: вучэб. дапам. для студ. пед. ін-таў / В. І. Рагаўцоў. – Мінск, 1987. – 205 с.
37. Бліхарж, Р. І. Філасофія: вучэб. дапам. / Р. І. Бліхарж, Л. П. Краўчанка, М. І. Мартынаў. – Мінск, 1996. – 383 с.
38. Волкава, Я. В. Беларуская лінгвістычная тэрміналогія: праблемы фіксацыі і функцыянавання / Я. В. Волкава // Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 49 SOW. – Warszawa, 2014. – С. 259–276.
39. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / рэд. П. У. Сцяцко, М. Ф. Гуліцкі, Л. А. Антанюк. – Мінск, 1990. – 220 с.

References

1. Brillouen, L. (1966) *Nauchnaya neopredelennost' i informatsiya* [Scientific uncertainty and information], Moscow, RU
2. Gott, V. S. and Ursul, A. D. (1971) *Opredelemnost' i neopredelennost' kak kategoriya nauchnogo poznaniya* [Definite and Indefinite as a category of scientific knowledge], Moscow, RU
3. Safiullina, R. T. (2003) *Neopredelennost' ekonomicheskoi sredy i povedenie ekonomicheskikh ob'ektov: avtoref. dis. kand. ekonom. nauk* [The uncertainty of the economic environment and the behavior of objects], Yoshkar-Ola, RU

4. Bondarenko, N. A. (2010) “Definite and Indefinite as a factor in the stability of the civil legislation of Belarus” in Pelikh, S. A. (ed.) *Gos. regulirovanie ekonomiki i povysheniya effektivnosti deyatel'nosti sub"ektov khozyaistva: 6-ya nauchno-praktich. konf. Sb. st. v 2 chastyakh* [State regulation of the economy and improve the efficiency of business entities: 6th Scientific-practical. Conf (22-23 April 2010). Coll. Art. 2 parts], Minsk, BY, Part 2, pp. 76-80.
5. Kalashnikova, E. L. (2008) *Neopredelennost' nalogovoi obyazannosti: finansovo-pravovoi aspekt: avtoref. dis. kand. yur. nauk* [Indefinite of the tax obligations: financially-legal aspect], Moscow, RU
6. Veselkova, V. L. (2006) *Opredelelennost' i neopredelennost' v sotsial'nom poznanii: avtoref. dis. ... kand. filos. nauk* [Definite and Indefinite in social cognition], Saransk, RU
7. Kondakov, N. I. (1975) *Logicheskii slovar'-spravochnik* [Logical Dictionary], Moscow, RU
8. Aristotel' (1934) *Metafizika* [Metaphysics], Moscow, RU
9. Frege, G. (1997) *Logicheskie issledovaniya* [Logical research], Tomsk, RU
10. Rassel, B. (1999) *Filosofiya logicheskogo atomizma* [Philosophy of logical atomism], Tomsk, RU
11. Gegel', G. V. F. (1937) *Sochineniya. Tom V [Works]*, Moscow, RU
12. Gladrov, V. “Semantics and expression of Definite and Indefinite” in Bondarko, A. V. (ed.) *Teoriya funktsional'noi grammatiki: Sub"ektnost'. Ob"ektnost'. Kommunikativnaya perspektiva. Opredelelennost' / neopredelennost'* [The theory of functional grammar: Subjectivity. Objectivity. Communicative perspective. Definite and Indefinite], St. Petersburg, RU, pp. 232-265.
13. Zinder, L. R. and Stroeva, T. V. (1957) *Sovremennyy nemetskii yazyk : teoret. kurs* [Modern German: theoretical course], Moscow, RU
14. Moskal'skaya, O. I. (1981) *Grammatika teksta* [Text grammar], Moscow, RU
15. Grzegorzczkova, R. (1972) “Exponents quantify in the Polish sentence”, *Z polskich Studiów slawistycznych, Series 4, Linguistics*, Warsaw, PL, pp. 13-19.
16. Topolińska, Z. (1972) “The structure of the Slavic nominal phrases” *Z polskich studiów slawistycznych, Series 4, Linguistics*, Warsaw, PL, pp. 47-54.
17. Karolak, S. (2001) “About concepts of Definite and Indefinite”, *Od semantyki do gramatyki. Wybór rozpraw*, Warsaw, PL, pp. 315-335.
18. Karolak, S. (2002) “About the category of Definite in languages with articles and without articles”, *Studia Slavica*, Warsaw, PL, no. 6, pp. 131-139.
19. Koseska-Toszewa, V. (1982) *Semantyczne aspekty kategorii określoności – nieokreśloności (na materiale z języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego)* [Semantic aspects of the category Definite and Indefinite (on a material of Bulgarian, Polish and Russian)], Wrocław, PL
20. Koseska-Toszewa, V. (1986) “Category Definite and Indefinite and quantification on the basis of natural language”, *Od kodu do kodu*, Warsaw, PL, pp. 43-51.
21. Roszko, R. (2004) *Semantyczna kategoria określoności-nieokreśloności w języku litewskim: w zestawieniu z językiem polskim* [Semantic category of Definite and Indefinite in the Lithuanian: in comparison with the Polish], Warsaw, PL
22. Reformatskii, A. A. *Vvedenie v yazykoznanie* [Introduction to linguistics], Moscow, RU
23. Papenkova, T. A. (1973) *Tekstual'noe funktsionirovanie mestoimienii v sovremennom russkom literaturnom yazyke: avtoref. dis. na soiskanie uchenoi stepeni kand. filol. nauk* [Textual pronouns functioning in the modern Russian literary language], Leningrad, RU
24. Alekhina, M. I. (1974) “Definite and Indefinite of the object as a contextual category”, *Russkiy yazyk v shkole*, no. 5, pp. 81-85.
25. Nikolaeva, T. M. (1995) “The theory of functional grammar as a representation of the linguistic reality” *Voprosy yazykoznaniiya*, no. 1, pp. 68-79.
26. Larina, O. A. (2006) *Universal'noe i natsional'noe v FS kategorii O/NO (v sfere imeni): avtoreferat na soiskanie uchenoi stepeni k-ta filol. nauk* [Universal and the National in f.-s. category of Definite and Indefinite (in the name)], Orel, RU
27. Smirnov, Y. B. (1985) *Semantika i funktsionirovanie mestoimennykh slov so znacheniem neopredelennosti v sovremennom russkom yazyke: avtoref. dis. na soiskanie uchenoy stepeni kand. filol. nauk* [Semantics and functioning of pronominal words with the meaning of the Indefinite in the modern Russian language], Leningrad, RU
28. Bondarko, A. V. (2003) *Printsipy funktsional'noi grammatiki i voprosy aspektologii* [Principles of functional grammar and questions of aspectology], Moscow, RU
29. Revzin, I. I. (1978) *Struktura yazyka kak modeliruyushchei sistemy* [The structure of language as a modeling system], Moscow, RU
30. Arutyunova, N. D. (2007) *Predlozhenie i ego smysl: logiko-semanticheskie problemy* [Sentence and its meaning: the logical-semantic problems], Moscow, RU
31. Paducheva, E. V. (2002) *Vyskazyvanie i ego sootnesennost' s deistvitel'nost'yu. Referentsial'nye aspekty semantiki mestoimienii* [Proposition and its relation to reality. Referential aspects of semantics of pronouns], Moscow, RU
32. Shmelev, A. D. (1992) “Definite and Indefinite in the aspect of the theory of reference”, *Teoriya funktsional'noi grammatiki: Sub"ektnost'. Ob"ektnost'. Kommunikativnaya perspektiva. Opredelelennost' / neopredelennost'* [The theory of functional grammar: Subjectivity. Objectivity. Communicative perspective. Definite and Indefinite], St. Petersburg, RU, pp. 266-277.
33. Saýko, M. U. (2010) “Grammatical interference in translation (based on the translation of audio-medial texts from French into Russian)”, *Molodezh' v nauke – 2009: prilozhenie k zhurnalu «Vesti Natsyyanal'nai akademii navuk Belarusi» (Seryya humanitarnykh navuk): v 5 ch., p. 2*, pp. 297-310.
34. Barshcheýski, L. (ed.) (2009) *Karotkaya gramatyka angliiskai movy* [Brief English Grammar], Minsk, BY
35. Plotnikaý, B. A. (1994) *Agul'nae movaznaýstva* [General linguistics], Minsk, BY

36. Ragaŭtsoŭ, V. I. (1987) *Uvodziny ŭ movaznaŭstva* [Introduction to Linguistics], Minsk, BY
37. Blikharzh, R. I., Kraŭchanka, L. R. and Martynaŭ, M. I. (1996) *Filasoŭfiya* [Philosophy], Minsk, BY
38. Volkava, Y. V. (2014) “Belarusian linguistic terminology: problems of fixing and functioning” *Studia z Filologii Polskiej i Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 49 SOW*, Warsaw, PL, pp. 259-276.
39. Stsyatsko, P. U., Gulitski M. F. and Antaniuk, L. A. (ed.) (1990) *Sloŭnik lingvistychnykh terminaŭ* [Glossary of linguistic terms], Minsk, BY

Информация об авторе

Ларионова Алена Александровна – аспирант. ГНУ «Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси» (ул. Сурганова, 1, корп. 2, 220072, Минск, Республика Беларусь). E-mail : lenlario-nova@yandex.ru.

Для цитирования

Ларыёнава, А. А. Лінгвістычны статус катэгорыі пэўнасці/няпэўнасці ў беларускай мове / А. А. Ларыёнава // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2016. – № 4. – С. 68–75.

Information about the author

Laryionava Alena Aliaksandrauna – postgraduate student. Centre for Belarusian Culture, Language and Literature Research of the National Academy of Sciences of Belarus (Surganov Str., 1, b. 2, 220072, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: lenlarionova@yandex.ru.

For citation

Laryionava A. A. The linguistic status of the category of definiteness/indefiniteness in the Belarusian language. Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus, humanitarian series, 2016, no. 4, pp. 68-75.